

Posudok vedúcej diplomovej práce Bc. Zuzany Andreska *Společné jmění manželů – iluze nebo realita? Systém příspěvkového hospodaření očima žen* (Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, Katedra genderových studií, 2018)

Zuzana Andreska si pre svoju diplomovú prácu vybrala problém, ktorý sama označuje v metodologickej časti za konvenčný. Konvenčnosť tu pochopiteľne nestojí ako synonymum obyčajnosti, ale niečoho, čo je zažívané bežne a čo je súčasťou života podstatnej časti populácie. Konvenčnosť problému môže byť ako východisko výskumu na prvý pohľad kontraintuitívna. Myslím ale, že dobre zodpovedá zámerom feministickej kritiky práva a feministického kritického výskumu vôbec, ktoré chcú skúmať pôsobenie rodových (genderových) nerovností v spoločnosti a jej inštitúciách. V tomto prípade sa analyzovanou inštitúciou stáva právny inštitút „spoločného jmění manželů“ (SJM), resp. bezpodielového spoluvlastníctva manželov a jeden z jeho náprotivkov v praxi – systém príspevkového hospodárenia.

Táto na prvý pohľad nevzrušivá otázka však podstatne narušuje predstavy o tom, o čom sa v spoločnosti hovorí a čom sa nehovorí. S istou dávkou generalizácie si dovoľím tvrdiť, že dve neznáme osoby sa skôr začnú rozprávať o svojom sexuálnom živote, než o peniazoch – o tom, aké sú ich príjmy, výdavky, ako s peniazmi vychádzajú. Diplomandka konverzáciu o peniazoch označuje ako súčasť „detabuizácie témy rodinných financií a ekonomické autonómie“ (31) a hoci by sme mohli namietat' voči použitiu slova tabu, tak v práci o nejednoduché vnesenie domnelo individuálne vyjednávaných ekonomických vzťahov medzi partnermi do výskumnej diskusie jednoznačne ide. V tomto zmysle autorka nadväzuje najmä na práce Maříkovej, Křížkovej a Vohlídalovej a ich výskum životel'stva v českých domácnostiach¹, ktorý – žiaľ – nemá dostatočne veľa nasledovateliek.

Zložitost' začatia diskusie o peniazoch reflektuje aj sama autorka a podľa môjho názoru veľmi obozretne sa s ňou vyrovnáva vtedy, keď ako prvú otázku v svojich hĺbkových rozhovoroch volí otvorenú ponuku na rozprávanie v zmysle ‚povedzte mi, ako to máte doma s peniazmi‘. Chcem oceniť, že Zuzana Andreska viedla rozhovor na zložité otázky bez pevne stanoveného návodu a nielenže dôverovala svojmu výskumnému zámeru, ale postupne budovala svoju výskumnícku zručnosť. Myslím, že jedným zo znakov jej úspešného vybudovania je aj rozhodnutie diplomandky nezaraďit' napokon niekoľko zrealizovaných rozhovorov do svojej výskumnej vzorky a venovať sa podrobnej analýze piatich rozhovorov.

Predovšetkým v teoretickej časti chcem upozorniť na vyzretú prácu s pojmami a argumentmi. Autorka pracuje interdisciplinárne. Hoci svoj projekt situuje do feministickej kritiky práva či feministickej právnej vedy, tak okrem uvedeného využíva pojmový aparát a prístupy feministickej sociálnej a politickej teórie, feministickej ekonomiky a feministickej ekonomickej sociológie. Vzhľadom na to, že žiadny z týchto prístupov nemá v našom študijnom programe dominantné miesto, považujem za potrebné oceniť jednak rozsah naštudovanej literatúry, ale ešte viac schopnosť jej syntézy. Zuzana Andreska v práci

¹ Maříková, H., Křížková, A., & Vohlídalová, M. (2012). *Živitelé a živitelky : reflexe (a) praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství.

sebavedomo zhrňa, analyzuje, kritizuje a vyvodzuje. V teoretickej časti za pozoruhodné považujem predovšetkým subtilne analýzy a ich závery v podkapitole zaoberajúcej sa dejinami právneho usporiadania rodinných financií, vrátane kritiky inštitútu SJM (10 – 17). Výborná práca s teoretickou literatúrou sa zhmotňuje aj v jasnej formulácii východiska, s ktorým autorka vstupuje do analýzy rozhovorov (26 dole).

Analytická časť je logicky usporiadaná. Prioritizovanie otázky nevyjednávania sa zrkadlí aj v záveroch autorky, kedy práve explicitné nevyjednanie o usporiadaní ekonomických vzťahov v partnerstve považuje za jeden z hlavných činiteľov rodovej nerovnosti v partnerstve či manželstve. Poslednou analyzovanou témou je zase svadba, resp. uzavretie manželstva, ktoré podľa autorky nemá ani tak materiálny ako skôr symbolický význam. „Medzitým“ autorka diskutuje a analyzuje ďalšie determinanty prechodu oddeleného hospodárenia partnerov k príspevkovému hospodáreniu: rozhodnutia o spoločnom bývaní a predovšetkým narodenie dieťaťa. Neustále pritom pripomína, že to, že sa vzťahy, financie, rodičovské „dovolenky“ atď. nejako „logicky“ stali, či „sa prihodili“, je determinované množstvom štruktúrnych faktorov a nedostatočným vyjednávaním o podmienkach usporiadania vzťahov medzi manželmi či partnermi. Pritom odkazuje nielen na teoretickú literatúru pojednanú v prvej časti práce, ale aj na existujúce štatistické dáta (napr. s. 40).

Výskumná zrelosť autorky sa prejavuje predovšetkým v dvoch častiach – jednak tej, ktorá sa týka tzv. špeciálnych peňazí a potom v časti týkajúcej sa otázky kontroly. Problém špeciálnych peňazí bol doteraz v českej literatúre skúmaný len okrajovo (pozri horeuvedená citovaná kniha Maříkovej, Křížkovej a Vohlídalovej), tu mu autorka venuje samostatnú časť. Pritom ukazuje, že príjem ženy je z perspektívy živiteľskej mzdy vnímaný ako vreckové („kapesné“), ďalej že druhom špeciálnych peňazí je rodičovský príspevok a napokon to, že personalizované peniaze sú peniaze, ktoré so sebou nesú istý záväzok. Autorkina diskusia rodičovského príspevku ako špeciálnych peňazí je tu zároveň ukotvená v presvedčivej (hoci je škoda, že pomerne krátkej) analýze zákonov o sociálnom zabezpečení, v ktorej autorka ukazuje, ako sa rodičovský príspevok premieňa od jeho chápania ako náhrady ušlej mzdy k jeho uchopeniu ako príspevku na starostlivosť o dieťa.

Časť o kontrole v príspevkovom modeli rodiny aj mimo tohto modelu je zase dôležitá najmä preto, lebo autorka sa tu dostáva do podrobnejšej diskusie otázky ekonomickej autonómie žien. Tá pre ňu predstavuje principiálny základ rodovej rovnosti. Keď Zuzana Andreska uvažuje nad dôsledkami ekonomickej kontroly muža a keď ako stratégie žien vo vzťahu k tejto kontrole pomenúva racionalizáciu a emancipáciu, tak s pomocou teoretickej literatúry komplexne diskutuje problém, pred ktorým stoja jej narátorky. Ide o otázku, či usilovať o rovnosť v partnerstve (ktorej normatívnosť je aj ukotvená v inštitúte SJM) alebo o nezávislosť v ňom, pričom však voľba jedného alebo druhého v konečnom dôsledku tak či tak potvrdzuje rodovú nerovnosť (68). Diskusia tohto paradoxného vzťahu rovnosti, nerovnosti a emancipácie je vydarená.

Výsledky svojho výskumu autorka jasne zhrňa v záverečnej časti „Príspevkový model v kostce“, kde by aj mnoho študentských výskumov končilo. Zásadné miesto v práci má však diskusia, ktorá – domnievam sa – ukazuje na liberalistické (a možno aj socialistické) normatívne východisko autorkinho právneho názoru. Socialistické východisko vidím

predovšetkým v tvrdení autorky, že „dokud nebude reprodukivní práce hodnocena stejně jako práce produktivní, nebude dosaženo zrovnoprávnění žen a mužů“ (77), liberalistické zase predovšetkým v jej kritike domnelo altruistickej rodiny a vyzdvihovaní potreby (ekonomickej) autonómnosti žien. Tieto by, pochopiteľne, mohli byť ďalej rozpracovaná najmä v intenciách Fineman, Okin a Fraser, ale vzhľadom na to, že cieľom práce nebola filozofická diskusia uvedených pojmov, je toto pochopiteľné.

Do diskusie na obhajobe by som rada položila jednu otázku, ktorá sa týka triednej perspektívy. V prípade diskusie ekonomického usporiadania Dany a Davida (66 a predchádzajúce) totiž autorka podľa môjho názoru nadhodnocuje rodovo kódovanú (genderovanú) schopnosť muža kontrolovať financie, keď píše, že „vyrovnávaní jejich [manžieliek; autorka pritom píše o dvoch pároch – EK] životní úrovně životní úrovni jejich manželů závisí do značné míry na manželově libovůli“ (66). Nemohlo by ísť namiesto „manželovej ľubovôle“ tiež o nedostatok ekonomickej autonómnosti v tom zmysle, že David disponuje veľmi nízkym (živiteľským) príjmom vo výške 17 tisíc korún?

Práca diplomandky bola veľmi samostatná. Aj zo zoznamu literatúry a reflexie vlastného výskumného postupu je zrejmé, že študentka vedela využiť poznatky a zručnosti nadobudnuté vo viacerých študovaných kurzoch.

Domnievam sa, že práca tvorí dôležitý príspevok do diskusií v sociálnej politike, kritike práva a ekonomickej sociológie a preto by mala byť časopisecky publikovaná.

Prácu odporúčam na obhajobu a navrhujem ju hodnotiť známku **výborne**.

Mgr. Ľubica Kobová, MA, PhD.

Praha, 24. mája 2018